

## Kanaaldijk 235 Graanmaalderij 1831 BG Koedijk (Alkmaar)



foto Joop Elsinga 2007

### **Algemeen**

Op deze plek in Koedijk, werd in 1847 Cornelis Bos eigenaar van de molen die voorheen links van de huidige overgebleven meelfabriek (1866) stond. Deze molen is 2009 naar achteren verplaatst. In 1919 stond de meelfabriek onder naam van de wed. C. Bos Czn (weduwe van de kleinzoon van de molenaar) bekend. In 1929 liet ze de uit 1866 daterende meelfabriek ombouwen tot graanmaalderij. Deze datum staat nog op een dwarsbalk geschilderd. De aanvankelijke stoomgraanmaalderij van C. Bos en later van de wed. C. Bos is later overgegaan op elektriciteit. Een jaar later werd de molen en een klein huisje links naast de fabriek gesloopt.

Op de plek van de molen is na de 2<sup>de</sup> wereldoorlog in 1956 voor de erven Bosch door architecten Luintge en Barts (K. Westra, aannemer) een nieuw huis gebouwd, nr. 232. (Het pand naast de fabriek nr. 234 is nieuw opgetrokken).

De voorgevel was ooit gelijk uitgevoerd als de tuitgevel met boerenvlechtingen aan de achterzijde (foto uit 1902 van de stichting). In 1929 is de maalderij verbouwd en de inmiddels aan de voorzijde dichtgemetselde stortkelder dateert uit 1960. Het graan werd met paard en wagen aangevoerd en de ingang aan de voorzijde diende voor de graanstort in de kelder. Na de brand (2001) waarbij een deel van het dak verloren ging (3 rondboogspanten gespaard en 1 vernieuwd) is bij de restauratie met de huidige vormgeving met windveren aangesloten bij een eerdere bestaande windveerversie. De nieuwe gerestaureerde gevel wordt beëindigd met een topspant verfraaid met houten molenstenen gedeeld door een korenaar. De gevel is voorzien van nieuwe gevel- en jaarstenen. Boven de nieuw teruggezette laaddeuren (1902) bevindt zich een hardsteen jaartalsteen gemetseld met: 18 ANNO 66/ 1929 heringericht 2002. Links en rechts onder de nieuw geplaatste rondboogramen bevinden zich respectievelijk hardsteen gevelstenen met: GRAANMAALDERIJ en rechts Fa. Wed. C.BOS Czn.

Van het voormalige motorhok (machine in het museum) vooraan de linkerzijgevel is de oorspronkelijke rode handvormsteen console nog bewaard en met een nieuwe hardsteen deksteen afgedekt. (Anno 1866/1929, heringericht 2002).

Van de twee overgebleven maalstenen is de functie veranderd, die liggen in de grond

voor 236c en elk een helft voor de molen en het museum.



De zolder diende vroeger als opslag voor de graanzakken, maar de vloer is met het plaatsen van de graankaren na 1929, met extra I-profielliggers en kolommen verstevigd. Inmiddels zijn 1½ karen weggehaald om de maatvoering op de zolder passend te maken. De voormalige graankelder kelder is in 1960 gestort, het plafond vernieuwd in 2002. In het bijbehorende museum staat een maquette met de oorspronkelijke situatie van de maalderij.

**N.B.** Rechts opzij voor het pand is de oude vijzel en bovenas van de Vlotbrug na de brand van 2001 neergelegd (IJzergieterij 'De Prins van Oranje' te 's Gravenhage).

### ***Beschrijving***

Op een rechthoekig grondplan gebouwd fabrieksgebouw van één bouwlaag en een zolder onder een zadeldak met de noklijn haaks op de weg. Het vrijstaande pand loopt vanaf de weg langs de rooilijn naar achteren af. De schuine dakschilden worden gedekt door een gesmoorde Friese golfpan pan (afgewisseld met enkele rode dito pannen). De topgevel aan de voorzijde is voorzien van overstekende windveren geschoord door houten klossen. De houten top is verfraaid met een dwarsligger waarop twee ronde houten molenstenen rusten, gescheiden door een hoog opgaande smalle korenaar. Onderaan de windveren zijn de hoeken verfraaid met twee gesneden staande makelaars. De achtergevel is uitgevoerd als tuitgevel met boerenvlechtingen. De dakgoten boven de zijgevels rusten op gesneden houten gootklossen. De hier en daar herstelde gevels zijn opgetrokken in rode handvormsteen in kruisverband met een snijvoeg/ platvol. De gewijzigde voorgevel in 2 soorten rode machinale waalsteen in halfsteensverband.

De ramen worden aan de voorzijde gedekt door een rondboogontlasting en in de zijgevels door segmentbogen en een enkele rollaag. De lekdorpels zijn bij de rondboogramen aan de voorzijde van afwaterende baksteen en aan de zijkanten gepleisterd.

De voorgevel (W) wordt boven de met baksteen beklede betonmuur geleed met een rode afwaterende baksteenrand. Dit licht uitkragende gedeelte van de gevel is bekleed met een machinale bruinrode waalsteen in halfsteensverband en verfraaid met een oranje verblendsteen gevelband. De rest van de topgevel is opgetrokken in een bruine machinale waalsteen in halfsteensverband.

De zolderverdieping telt een rechthoekige dubbele houten laaddeur binnen het rechte kozijn bevestigd met drie stel gehengen. Aan weerszijden van de deur bevinden zich twee rechthoekige 4-ruitsvensters met stalen roeden die gedekt worden door een half-rond bovenlicht met een V-roede. Beide ramen worden ontlast door rondbogen die verfraaid zijn met oranje aanzetstenen en een sluitsteen. Onder de ramen bevinden zich respectievelijk links en rechts een reeds genoemde hardsteen gevelstenen.

De rechterzijgevel (Z) langs de steegzijde is ter hoogte van de zoldervloer voorzien van een rij schootankers. De gevel telt drie 9-ruits getoogde ramen met stalen roeden en openval bovenlichten. Tevens zijn er twee buisopeningen in de gevel van later datum.

De linkerzijgevel (N) is ter hoogte van de zoldervloer voorzien van schootankers. De gevel telt van links naar rechts een rechthoekig T-venster met een 2-ruits bovenlicht (dub-

bel glas), een dubbele licht getoogde houten deur met in elk deel een 3-ruits raam (horizontale roeden) en drie 9-ruits getoogde roedenramen met opvallers in stalen kozijnen. In het houten deurkozijn rechts is C. Bos gesneden. Tussen het tweede en derde raam bevindt zich een grote witte natuurstenen gevelsteen met reliëfletters: *Familie Bos 150 jaar/ meelmolenaar te Koedijk/ 1947 -30 januari 1997*. Onder de afbeelding van de molen: *Johannes Bos/ 76 jaar molenaar/ 1921 mei 1997*. Onder in de gevel rechts bevindt zich een bevestigingsring voor het vastmaken van een paard. Rechts vooraan is de in handvormsteen opgetrokken console van het machinehok nog aanwezig met een nieuwe deksteen: ANNO 1866/1929 heringericht/2002.

De tuitgevel (O) aan de achterzijde wordt op de top gedekt door een hardstenen deksteen en ook de met oren uitgemetselde schouders worden gedekt met hardsteen dekstenen. Links boven het maaiveld bevindt zich onder een segmentboog een gedichte opening van de voormalige schoorsteen. In de top onder de tuit bevindt zich een liggende rechthoekige sluitsteen met het logo van de stichting: een molensteen, boven een tarwe-aar en onder een gerst-aar. De drie 4-ruits rondboogramen rustend op een rollaag zijn ter hoogte van de zolder in een driehoek geplaatst en worden ontlast door een rondboog. Het ronde openval bovenlicht bezit een V-roede. Onder de ramen bevindt zich een hardstenen gevelsteen met de tekst: Anno 1966/ gerestaureerd 2000-2001.

### Het interieur (2011)

De fabriekshal (heringericht in 1929) bestaat uit een begane grond en links een trap naar de verdieping. De ruimte heeft in beiden zijgevels drie 9-ruits getoogde ramen met stalen roeden en een opvallend bovendeel met een vliegenkap. In de rechtergevel bevindt zich links een dubbele deur met glasramen en links op de hoek een T-venster.

De achtergevel bezit drie 4-ruits rondboogramen met ijzeren roeden en een openval bovenlicht met V-roede. De muren zijn gepleisterd, maar bij de voorgevel is het muurwerk in zicht gebleven.

Op de balk voor de trapopgang bevindt zich in zwarte geschilderde cijfers **1929** het jaar van de herinrichting. Zowel op de begane grond als op de verdieping zijn nog veel onderdelen van de voormalige fabriek overgebleven (zie foto's). De begane grond is vernieuwd met een licht opgehoogde eiken vloer. De stortkelder aan de voorzijde (1960) is aan de voorzijde gedicht en heeft de nieuwe eiken vloer van de begane grond als plafond. De vloerbalken zijn hier op de betonnen randen opgelegd. De kelder is via een luik in de vloer en met een kleine losse steektrap te bereiken.



Begane grond: Kolom (beton) links ter hoogte van de kelder: transportvijzel, draaiwielen en poelies.

De zoldervloer die voorheen alleen graanzakken hoefde te dragen is inmiddels sinds 1929 voorzien van een transportsysteem met karen en behoeft daarvoor een betere ondersteuning op de begane grond. De beide oorspronkelijke eiken kolommen vooraan zijn aangevuld met twee betonnen kolommen, die aan beide zijden U-liggers dragen in de

nokrichting. De ronde vervoersystemen lopen naar een op de kopse kant ter hoogte van de kelder aangebracht verbindingskanaal voorzien van een transportvijzel en -schroef, draaiwielen en poelies. De oorspronkelijke Jacobs ladder aan het begin van het vervoer rechts is niet meer aanwezig. \*Jacobs ladder: transportband met bakken, doorlopend met behulp van rondlopende riemen. Via een nieuwe steektrap, die bovenaan afgesloten kan worden met een luik, komt men op de zolder van waaruit via een transport naar de koren het graan naar de gaten binnen de houten vakken verder getransporteerd wordt naar het vervoersysteem een verdieping lager. In het midden bevindt zich verhoogd gelegen -tussen de houten vakken met de genoemde openingen- een verbreedde loopplank, die te bereiken is met een klimklos (houten vastgespijkerde trede).



zolder: met koren, rondboogspanten

In het museum vindt zich een maquette van de oorspronkelijke fabriek:



### **Waardering**

Maalderij de 'Gouden Engel', Kanaaldijk 235 te Koedijk is van algemeen architectuur- en cultuurhistorisch belang als fraai bewaard gebleven industrieel erfgoed. De (herstelde) graanmaalderij uit 1866 draagt bij aan de geschiedenis van Koedijk en de oorspronkelijke en herstelde transportsystemen over twee verdiepingen zijn van bijzondere waarde. Als onderdeel van het huidige museum ensemble is de fabriek samen met de knechtwoning en de koolboet (236 en 236c) beeldbepalende gelegen aan de Kanaaldijk en heeft het pand tevens stedenbouwkundige waarde.

Foto's: A.H. Schoots-Timmerman, 2011

